

לחוקר הגבולות

אל-עריש נבול דרום של ארץ ישראל וכו', אך הדבר הזה תלוי עדיין בספק גדול". מעין זה כתבתי גם בסבוא (עמ' 1—2). ולענין הנאמר ב„ציוני-שריפט דעם דויטשען פלסטינה פער-אייגנס" על מה להביא מרחוק ערות של „מלומד מוסתה לענינים אלה" — הלא ברשימת הקלישאות של „הנגב" הובא מקור כל אחת מהן בצירוף תודת לכל הברים ולמו"לים אשר ברשותם העתק-תין ועדות בעל דין כמאת עדים דמי. אולם מה ארון עם מבקרי על דבר „הנגב" אם גם במחקרי על הגבולות, שהוא מיוחד עליו את הדיבור, הבלע את שאלת אחרותם של הגבולות וביחוד בצפון, שאלה שהקדשתי לה 19 סבין 22 העמודים שבחוברת, ופסדה בלא כלום ולעומת זה עמד על נחל מצרים בלבד, שהבאתי דרך אוג (בו דגתי בטפודים במקום אחד ושם הזכחתי טן המקורות העתיקים שנחל מצרים הוא שיחור מצרים הוא הנילים, ראה גבולות הנגב, ידיעות החברה העברית לחקר קורת ארץ ישראל, חוב' א'—ב', תרצ"ז)?

ואף ישיג עלי מבקרי בענין כרובא דבר סניגורא אשר ביונתן לבמדבר, ל"ד, ח'. לדעתי אני המכוון כאן לערי סנגר אשר ברשימת מסעו השני של שר-מנאסר השלישי לדמשק, אך המבקר הולק עלי „משני טעמים: ראשית לא שמענו עד עתה שיוזחו שמות הנמר צאים בכתבי היתדות עם שמות דוכים בתרגומים לרגל הריחוק העצום בזמן, ושנית, והוא העיקר, רבו החוקרים הסודיים את סנגר בכתבי היתדות עם שנער שבמקרא" וכו'. מילא, על הטעם הראשון עוד בפי דברים — נבואה חשבון, אותו ריתוק עצום בזמן אינו אלא 1100—1200 שנה לכל היותר (השם הזה מובא גם בספרי), היינו, בערך שליש הזמן אשר מימי הנביאים הראשונים עד ימינו אלה ואף על פי כך אין חוסר גבול, שיחסם סלחות שם תנכי בשם ערבי הרומה לו דמיון כל-שתו ולטעמי האחרון מה איסור ומת-אדבר? אמנה, אנכי חמאתי, בשתים חמאתי: ראשית, האמנתי בתומי לשל-מנאסר, המונה את כרכמיש בין ערי סנגר והוא הרי לא היה חוסר ואין צריך לומר מבקר, אלא כובש בלבד, ואיננו, איפוא, בר ססכא. ושנית, דעה נפסדת היתה בלבי וסבור הייתי שהמרע לא הגיע עדיין לכלל התימה ומקום הניחו גם לי וגם לאחרים לחקירה נוספת, ללי-בון ולחידושים, בדרך שאמרו חז"ל: „וכל מי שמחדש דברי תורה על פיו דומה כמי שמשמיעם אותו משמים ואומרים לו כך אמר הקב"ה" (ילקוט שמעוני לנביאים, רס"ו, מ"ט), עד שבא מבקרי והעמידני על טעותי כגזור כי כל המישה מן המטבע, שטבעו חכמים אחרונים הריהו מקצין בכתיבתו, וסופו פנאים פונעים בו ומעמידים אותו בשור-רה אחת עם יצחק גולדהאר זכרוננו לברכה, ובכלל, „זה העיקר, שהגבולות המצומצמים כוללים ארץ ישראל גדולה הרחק הרחק מתחומיה היום" ואין כדאי, איפוא, להרבות מחלוקת בישר-ראל בגלל שאלה בון.

ואנכי, מבקרי בדרך שהוא זורק אר-רונה בחיים לא מהמין שעת כושד לחטיל עוקצו במתים, בגולדהאר, שהיה תלמיד חכם באמת ויגע בחקירת הארץ-שנים רבות, יגע ממש, בגופו ובתורתו. אמנם כן, אין הלכה בגולדהאר וזיהוי פורחים באויר, אך לא מחמת קלות דעתו או עקמימות דעתו, אלא מחמת שיטתו העושה את דמיון השמות — שבמקרא ובפי הערבים — יסוד מוסד לזיהויים, אולם שיטה זו אדוקים בה החוקרים, רובם ככולם, ומה יתרון להם עליו זכמה צודקים דבריהם מדבריו?

הלכות והטבלאות אשר בו מקורן בפי-בליקציות אחרות. הסתירה כיצד? — במחברתי „לחקר הגבולות" אני פוסל את ואדי אל-עריש סהיות גבול ואילו בספרי „הנגב", שהופיע לפניו שלוש שנים, אני קושר לו כתרים, ואיככה זה — שואל הוא בהומור דק — קפה הוא? הנה את כל גדלו והשיבותו בת-קופה קצרה כזו? אולם המבקר, שפיקה הוא, לא ביקש גם כאן את הטשך הדבר-ים, שאלמלא כן היה מוצא באותו עמוד אשר מסנו הביא את הציטטים ומיד לאחריהם את הדברים האלה: „כל הנחלים והיובלים האלה מפסידים את צורתם מיד בצאתם את ההרים והם למשכים בתוך המישורים הנרחבים לרא קירות ולרא עומק ורק על פי הצמר חים הדגים, המוסיפים לזרקע גזו ירוק-חיוור, אפשר להכיר את מהלכתי" (הנגב, עמ' 88). וכעמוד שלאחריו —

ההנהגה רב מעריד נאון מרחוק נחל

(ג') מן השיחור אשר על פני מצרים". לאמיתו של דבר לא על התרגומים ועל רש"י בלבד ביססתי את שיטתי (דרך אנכי — לא חדשתי מאומה אלא הבאתי את דברי הקדמונים והסירותי מעליהם את טיח התפל אשר טחו האחר-דוגנים). הלא כה דברי מפורשים: „הרי כאן לפנינו שלושה כתובים מפורשים בתורה ובנביאים ובכתובים, אשר אין לנטות מפניהם ימין ושמאל. מלבד זה כמה וכמה כתובים אחרים משמעותם מחייבת לקבוע את נחל מצרים דוקא בנילום זכוסף על כך עדותם של התרגומים הירושלמיים והקבלה שהיתה בידי רש"י ורד"ק — האם אין בהם כדי לחייב את החוקר" (לחקר הגבולות, ג') אלא שהמבקר התעלם מכך והסתפק ב„בדיקה קלה". ולחקלת בדיוקתו הוא מגלה סתירה ברברי אני ומצרה לה חנות דעתו של מומחה גרמני המעצער קצת על כוונותיו של „הנגב" ביישר-

במיסה הסוד 5, „דבר" יצא ג. קר-סל להנהם בי מלהמת מצוה על הטא שהטאתי בחקר הגבולות והעזתי לפרוץ נגר הספובל עד שהגעתי „להרחבת הארץ על שטחים שלא נכנסו מעולם במר-שנ של ארץ ישראל" ועל ידי כך עלול אני לרעתו, להאפיל גם על אותה בחי-רות מעט שהכניסו בעמל ויגיעה רבה „הרות חוקרים ותיירים" בטופוגרפיה הארצישראלית העתיקה.

את צדקת המסובל לא ניסה מבקרי להוכיח, אף לא להגדיר ולהראות מהו שנתקבל על תכל ובאינו סידה ומאי-מתי הוא נטל „קצת מקצת הדונמאות" ששיטתי עומדת עליהן, בדקן „בדיקה קלה" ומעצער אותן עד היסוד ונמצא שהמסובל מתקיים ממילא.

והרי הדונמאות לבדיקתו. את נחל מצרים, המשמש במקרא סימן לגבול הדרום של הארץ, אין אני קובע בואדי אל-עריש, כדעת „ספרשי המקרא, חוקרי הארץ ותידיה, החל מר' סעדיה נאון", אלא אך זרק בנילום, כדעת התרגומים הירושלמיים, רש"י ורד"ק. על זה אורי-סר המבקר: א) באמת רק בטפודים אחר ויחיד פתרנמים התרגומים היו-ירושלמיים נחל מצרים — נילום, והוא במדבר, ל"ד, ה', ביתר המקראות אין זכר לתרגום זה ולפלא היא הדרך הנוסד לת עדות אחת ויתירה זו, שהיא כיד-צאת מן הכלל, למרה בכלל" ב) „לעני-ין רש"י יש להביא כאן דבריו לבמדבר ל"ד, ד' וכו' וליוחסאל, מ"ד, י"ט וכו' — דומה שאין צורך להרבות בדברים שרש"י אינו מתכוון בדברים אלה לני-לום".

והנה לדבריו אלה — ניתי ספר ונחזה: א) הירושלמיים תרגמו „נחל מצרים — נילום מצרים" (1) גם במד-בר, ל"ד, ד'; 2) גם דברי הימים ב', ז', ח'; 3) גם דברי הימים א', י"ג, ח' — „שיחור מצרים — נילום מצ-רים" וכתוב זה הן מקביל לדברי הימים ב', ז', ח' כרש"י שם [4] גם את נחל מצרים האמור בבראשית, ט"ו, י"ח תר-גם יונתן — נילום מצרים] — הרי שבתרגומים לא עדות אחת ויחידה, בדברי המבקר, אלא שתיים ושלוש עדו-יות. (בנביאים אין כל תרגום לנחל מצ-רים, כגון יהושע, ט"ו, ד', מ"ז; סלכים א', ח', ס"ה; מלכים ב', כ"ד, ז'; ישעיהו, כ"ו, י"ב, כי יונתן לנביאים אינו מתרגם את השמות, במהו כאוני-קלום על התורה). ב) דבריו של המב-קר על רש"י תמוהים עוד יותר. אמנם כן, באותו כתוב, במדבר, ל"ד, ד', אין רש"י אומר על נחל מצרים שהוא חני-לום, אך בכתוב שלפניו ובמקומות אחר-ים משמיע לנו רש"י דברים ברורים ואלה הם בסדרם: 1) במדבר, ל"ד, ג' „ונחל מצרים היה מהלך על פני כל ארץ מצרים שנאמר (יהושע, י"ג, ג') מן הנהר אשר על פני מצרים, ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ ישראל וכו' ובשיצאו ישראל סמצרים אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ היה מעבירים דרך הנילים לצד צפון ובר-אין לארץ ישראל ולא עשה כן וכו'; 2) יהושע, י"ג, ג' — „מן הנהר אשר על פני מצרים הוא סמוך לתחום מקצוע הרוסית מערבית של ארץ ישראל כמו שנאמר באלה מסעי ולמדנו כאן שלא כיבש יהושע בחייו כל מיצר הדרומי אלא ממדבר צין הוא ההר המלק העולה שעירה עד הנילים וכו'; 3) דברי הימים א', י"ג, ח' — מן שיר-הור מצרים ועד לבוא חמה, דונמא מל-בוא חמת על נחל מצרים. 4) ישעיהו, כ"ג, ג' — „שיחור הוא נילום שנאמר מן השיחור אשר על פני מצרים" (5) ירמיה, כ', י"ח — „לשתות מי שיחור שנטבעו וביריכם בנילום. שיתוך הוא נילום שנאמר (יהושע, י"ג,

דבר, 01.04.1938, page 18

לעומת זה דברי הבקורת של גולדהאר, תייב, השגותיו על התוקרים האחרים, כשלעצמם יפים ברובם משל מוסיז, למשל, שרבים ושלמים מהלכים בעקבותיו ללא כל היסוס, אך לאמת, כמובן, דברים שבטעם הם תמיד. ואף זיהוינו אינם מכוונים לא של זה ולא של זה. עם כל זה אין לקפח גם את שכרו של מבקרי. שאלת הגבולות שאלת השדר בה ביותר. הן לחקירת המקרא והמפורש גרפיה של ארץ ישראל והן לחקירת ההיסטוריה הקדומה של עם ישראל, הובאה עתה בפני קהל קוראים רב ואולי יתעוררו על ידי כך בעלי היכר לת באמת ויקומו לכרדה וללבנת מהדש, כי לאור מאמצי התחיה שבימינו כבר נתברר כמה וכמה אמיתיות מקובלות בדבר סגולותיה של ארץ ישראל, טבעה וזימיה ואף האמת המקובלת על דבר הגבולות, אותה "אמת", אשר לפיה היתה תמיד אך ורק בסין "ארץ ישראל של כים", עתידה להתברר. לשם כך עלינו לאחוז בחקירה ממש ולא להסתפק בהעלאת גירה בלבד, ואזי יתר ברר לנו כי אכן היה היתה ארץ ישראל ארץ חמדה טובה ורחבה באמת ואז ליה התבאנו אבות האומה בחזונם, אף השיגו אותה במציאות. ואם כי לנבי החלמות מדיניות אין תועלת בזה עתה, הרי לנבי חמדע ולשם יישור העקמומיות שבלבנו אנו התועלת כפורה לה ומכופלת.

ה. בר-דיומא